

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Non repugnat Deum annihilare impios in vindictam delictorum : atqui hoc bonitati ejus multo conformius est : ergo facere debet.

R. 1°. Non tantum æternitas, sed ipsa pœnarum futurarum existentia repugnaret, si argumentum istud valeret. Ergo, etc.

R. 2°. Nego maj. Quod enim lædit attributa divina repugnat : atqui hæc annihilatio lædit attributa divina. Etenim justitia et sapientia Dei requirunt ut omnia delicta pœnarum distributione pro gravitate respectiva plectantur : atqui si Deus omnes peccatores æqualiter annihilaret, hæc pœnarum distributio non existeret, et qui semel peccassent, in teterrima scelerum monstra impune se provolutarent. Ergo, etc.

Præterea repugnat id ad puniendos scelestissimos homines statuere quod vehementer exoptant : atqui scelesti homines vehementer exoptant annihilationem eamque invocant. Ergo illa pœna sufficiens legis naturalis sanctio non esset.

Inst. 1° Supponi potest Deum non eodem instanti cunctos peccatores annihilare, sed post brevius vel longius temporis spatium, juxta numerum et qualitatem criminum : atqui tunc justitia et sapientia Dei non læderentur. Ergo, etc.

R. 1°. Totum concedi potest hoc argumentum, et nihil adversus propositionem nostram sequeretur. Etiam si enim admitteretur possibilem esse, post diversa temporis intervalla, talem impiorum annihilationem, numquid inde concludendum esset Deum eam elegisse et pœnas futuras aliter instituere non potuisse? Certe nulla profertur ratio qua hæc assertio innitatur : atqui tamen ratio hujusmodi proferenda esset. Ergo, etc.

R. 2°. Nego min. 1° Homines enim cupiditatibus abrepti, metu pœnarum æternarum, quas credunt et reformidant, sæpe efficaciter non cohibentur; multo minus cohibe-

rentur, si constaret pœnas a peccantibus luendas aliquando cessaturas esse. Ergo, etc.

Inst. 2°. Deus utpote sapiens pœnam inutilem decernere non potest : atqui æternitas pœnarum foret inutilis. Ergo, etc.

R. Nego min. Illa enim pœna dici non potest inutilis quæ humanas libidines multum coercet et ad colendam virtutem nos impellit : porro ita se habet pœnarum æternitas. Ergo, etc.

Inst. 3°. Finis pœnarum est emendatio reorum : atqui pœnarum æternitas reos emendare non potest. Ergo, etc.

R. Dist. maj. Finis pœnarum accidentalis est emendatio reorum, *conc.*; finis essentialis, *nego maj.* Aliquando enim pœna infligitur, ut reus emendetur : sed finis essentialis pœnarum est sanctio legis : porro sanctio legis obtinetur dum reus plectitur, sive emendetur, sive non; alii namque homines metu hujusmodi pœnarum continentur. Ergo, etc. Sic legislatores humani capite vel perpetuo exilio aut carcere plectunt reos, non in eorum emendationem, ut patet, sed ut alii perterriti ab iisdem criminibus abstineant.

Nota. Quod ratio sibi derelicta demonstrare non potest, scilicet pœnarum æternitatem, revelatio docet : omnes igitur credere debent alteram vitam futuram esse æternam, tum quoad honorum præmia, tum quoad malorum supplicia. Ostendimus enim in tractatu *de Peccatis*, de fide esse pœnas damnatorum futuras esse æternas.

SCHOLIUM.

Huc usque diximus de lege naturali, quam etiam ut fundamentum infra dicendorum habebimus : absit autem ut illam spectemus tanquam unicum officiorum nostrorum fontem; sunt enim aliæ leges positivæ tum divinæ, tum humanæ, quæ non minores pariunt obligationes. Rejicienda est igitur doctrina eorum qui, in morali sicut in cæteris, non nisi puræ rationis dictamen admittunt.

De legibus positivis fusius agitur in theologia.

CAPUT SECUNDUM.

DE BONARUM ET MALARUM ACTIONUM PRINCIPIIS.

Principia actionum moralium sunt velut fontes e quibus bonitas et malitia earumdem oriuntur : tria sunt hujusmodi principia, scilicet, intellectus, libertas et voluntas.

De intellectu et facultatibus ad eum pertinentibus tractavimus in Metaphysica. Libertatis humanæ existentiam ibidem astruximus.

Certum est 1° præviam requiri cognitionem intellectus ad bonitatem aut malitiam moralem actionum humanarum constituendam; ubi enim nulla est advertentia, nulla est actio humana, sed automatis operatio, ut patet.

Certum est 2° libertatem necessariam esse ut actiones hominis sint morales. Nulla enim actio moraliter bona vel mala esse potest ex parte hominis, nisi sit ipsius : atqui nulla actio proprie est hominis et ipsi imputabilis, nisi ex libertate procedat. Actio enim necessario peracta, non tribuenda est agenti, sed primariæ causæ illum ad agendum determinanti. Ergo, etc.

Certum est 3° solam voluntatem esse causam et sedem peccati, quia sola voluntate homo legi Dei adversatur. Est pariter causa et sedes virtutis, cum homo propria voluntate ac sectandum bonum morale determinetur. Voluntas sic intellecta est libertas humana in exercitio.

Duplici modo *voluntas* considerari potest in actu, scilicet ut volens simpliciter, vel ut volens libere; ipsius operatio dicitur *voluntarium*, quod ideo duplex est : unum dicitur voluntarium simpliciter et alterum voluntarium liberum. Voluntarium *simpliciter* est illud quod fit cum advertentia intellectus et secundum voluntatis inclinationem; voluntarium *liberum* requirit insuper deliberationem. Hinc omne liberum est voluntarium, sed non vice versa : sic felicitatem nostram in genere voluntarie querimus, non vero libere.

Cum autem ad merendum aut demerendum proprie dicta requiratur libertas, solum voluntarium liberum actionum humanarum est principium.

Dividitur adhuc 1° in directum et indirectum. Voluntarium est *directum*, quando aliquid in se et positive intenditur ab agente; v. g., si quis sciens et volens alterum occideret, illud vero dicitur voluntarium *indirectum* quod non fuit volitum in se, sed in causa cujus est effectus; v. g., aliquis catapultam versus urbem explodit, solam recreationem intendens, et hominem occidit : certe homicidium istud merito ei imputatur ut actus; volitum enim fuit in causa. Non autem illi imputatur ut peccatum, nisi eventum præviderit, aut si aliqua circumstantia prævidere debuerit.

Dividitur 2° in perfectum et imperfectum. *Perfectum* est quando nullam involvit aut supponit voluntatis repugnantiam; contra vero est *imperfectum*, si cum aliqua voluntatis repugnantia sit conjunctum; v. g., quando mercator, timore naufragii pulsus, merces suas projicit in mare.

Itaque voluntarium liberum sæpe minui et aliquando omnino tolli potest : causæ autem quæ præcipue in illud influere queunt, sunt 1° coactio, 2° metus, 3° error et ignorantia, 4° passiones, de quibus aliquid seorsim dicitur in tractatu de *Actibus humanis*.

CAPUT TERTIUM.

DE REGULIS QUIBUS ACTIONES BONÆ A MALIS SECERNI POSSUNT.

Constat, ex dictis, dari actiones bonas et alias malas, earumque discrimen in essentia rerum fundari. Certum est nos teneri cunctas actiones malas divitare, quia repugnat aliquid essentialiter malum fieri licitum; non vero omne bonum peragere, hoc enim impossibile est. Unde præceptum de vitando malo est negativum et universale, dum præceptum de faciendo bono est affirmativum et